

เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การจัดการศึกษาและการพัฒนานั้น นับว่าเป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องมีการดำเนินงานให้สอดคล้องและสนับสนุนซึ่งกันและกัน ทั้งนี้เนื่องจากการที่จะพัฒนาให้ประชาชนมีคุณภาพ มีความเป็นอยู่ที่ดี ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บที่เป็นอุปสรรคในการประกอบกิจการงานได้นั้น จำเป็นที่จะต้องอาศัยกระบวนการให้การศึกษา เพื่อให้ประชาชนสามารถนำความรู้จากการศึกษาไปใช้ในการพัฒนาตนเองและสิ่งแวดล้อมให้เกิดประโยชน์ และวิธีการให้ศึกษานั้น ปัจจุบันมีทั้งการศึกษาในระบบโรงเรียน นอกโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัย สถาบันสำคัญในชุมชนที่นับว่ามีบทบาท และหน้าที่ให้ความรู้ด้านต่าง ๆ แก่ประชาชนทุกเพศและวัยนั้น ก็คือ โรงเรียน โดยเฉพาะโรงเรียนที่จัดการศึกษาในระดับกลาง ซึ่งได้แก่ โรงเรียนมัธยมศึกษา ดังนั้น โรงเรียนมัธยมศึกษาท้องถิ่นชนบทจึงเป็นสถาบันที่จะสามารถจัดกิจกรรมในการสนับสนุน ส่งเสริม และบริการแก่ประชาชนได้ ทั้งในด้านการศึกษาและพัฒนาท้องถิ่น

ฉะนั้น เพื่อเป็นพื้นฐานและประโยชน์ในการศึกษาวิจัย เรื่องบทบาทในการพัฒนาชนบทของโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดกรมสามัญศึกษา ตามการรับรู้ของผู้บริหารโรงเรียน ครูอาจารย์ และข้าราชการที่เกี่ยวข้อง จังหวัดลำปาง

ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาเอกสาร และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ และได้นำเสนอไว้โดยเรียงลำดับตามหัวข้อต่อไปนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับบทบาท
2. การพัฒนาชนบท

3. ปัญหาและความจำเป็นในการพัฒนาชนบทของไทย
4. บทบาทในการพัฒนาชนบทของโรงเรียนมัธยมศึกษา
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดเกี่ยวกับบทบาท

แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทที่จะกล่าวนี้ เป็นการศึกษาแนวคิดในเรื่องความหมายและหลักการเกี่ยวกับบทบาท

ความหมายและหลักการเกี่ยวกับบทบาท นักสังคมวิทยาและนักจิตวิทยา ให้ความหมาย และหลักการเกี่ยวกับบทบาทไว้หลายอย่าง เช่น คาแกน (Kagan) และ เฮฟแมน (Havemann) ให้ความหมายว่า บทบาทเป็นพฤติกรรมที่สังคมคาดหวังจากบุคคลที่ได้รับมอบหมายให้ดำรงตำแหน่ง (Kagan and Havemann 1981 : 21) ในขณะเดียวกัน คิง (King) และมอร์แกน (Morgan) (King and Morgan 1975 : 594) ก็ให้ความหมายว่า บทบาทเป็นรูปแบบของพฤติกรรมซึ่งคาดหมายว่า บุคคลที่อยู่ในตำแหน่งทางสังคมจะปฏิบัติส่วน อาร์จิริส (Argyris 1957 : 243) ให้ความหมายของบทบาทไว้ว่า บทบาทเป็นผลรวมของพฤติกรรมที่องค์การกำหนดและจากความคาดหวังของสังคม ซึ่งผู้ดำรงตำแหน่งจะแสดงพฤติกรรมให้ปรากฏสำหรับ เฮลริเกิล (Hellriegel) และสโลคัม จูเนียร์ (Slocum, Jr.) ได้กล่าวว่าบทบาทเป็นกลุ่มของกิจกรรมที่สัมพันธ์กันที่บุคคลกระทำ บทบาทอาจมีขึ้นในองค์การหรือนอกองค์การและบทบาทจะไม่มีขึ้นถ้าปราศจากผู้กระทำ (Hellriegel and Slocum Jr. 1982 : 645)

นอกจากนี้ยังมีนักสังคมวิทยาหลายคนได้ให้ความหมายและหลักการเกี่ยวกับบทบาทไว้เป็นต้นว่า ไพบูลย์ ช่างเรียน (2516 : 29-30) ได้อธิบายว่า บทบาทโดยทั่วไป พิจารณาความหมายได้ 2 นัย คือ นัยแรกพิจารณาในด้านโครงสร้างสังคมบทบาท หมายถึง ตำแหน่งทางสังคมที่มีชื่อเรียกต่าง ๆ ซึ่งแสดงลักษณะ โดยคุณสมบัติและกิจกรรมของบุคคลที่ครองตำแหน่งนั้น อีกนัยหนึ่ง พิจารณาในด้านการแสดงบทบาทหรือการปะทะสังสรรค์ทางสังคม บทบาทจึง

หมายถึงผลสืบเนื่อง ที่มีแบบแผนของการกระทำ ที่เกิดจากการเรียนรู้ของบุคคล ที่อยู่ในสถานการณ์ การปะทะสังสรรค์นี้ ตามนัยแรกบทบาทเป็นการจำแนกชนิดของบุคคลที่อยู่ในสังคม ซึ่งถูกจำแนกโดยคุณสมบัติและพฤติกรรมของเขาที่มีที่สถาน ตามนัยหลัง บทบาทเป็นวิธีการแสดง พฤติกรรมของบุคคลที่ปะทะสังสรรค์กันนั้นว่าจะปฏิบัติอย่างไร หรือคาดว่าบุคคลอื่นจะปฏิบัติต่อตนอย่างไรบทบาทของบุคคลในสังคมย่อมขึ้นอยู่กับสถานภาพที่ตนครองอยู่ และคุณสมบัติส่วนตัวของบุคคล บทบาทของบุคคลจึงแตกต่างกันไปตามลักษณะสถานภาพ อุนิสัย ความคิด ความรู้ความสามารถ มูลเหตุจูงใจ การอบรม ความพอใจ ไพบูลย์ ช่างเรียน ได้สรุปสาระสำคัญของ บทบาทไว้ว่า (1) บทบาทมีประจำอยู่ทุกสถานภาพของสังคม (2) วัฒนธรรมและในสังคมเป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งในการกำหนดบทบาท (3) การที่บุคคลจะทราบบทบาทได้จะต้องมี สังคมกรรม (Socialization) (4) บทบาทจริงที่บุคคลแสดงนั้นไม่แน่นอนเสมอไปว่าจะเหมือนกับบทบาทที่ควรจะเป็นไปตามที่สถานของสังคม เพราะบทบาทที่บุคคลแสดงจริง ๆ นั้น เป็นผลของปฏิกริยา แห่งบุคลิกภาพของบุคคลที่ครองสถานภาพรวมกับ บุคลิกภาพของบุคคลอื่นที่มาร่วมในพฤติกรรมและเครื่องกระตุ้นต่าง ๆ ที่มีอยู่ในเวลาและสถานที่ที่เกิดการแสดงบทบาท และ วิทยุ สาธิต (2512 : 7) ได้ให้ความหมายของบทบาทไว้ว่า บทบาทคือสิ่งที่ผู้ดำรงตำแหน่ง ซึ่งเป็นที่รู้จักโดยทั่วไป ถูกคนอื่นลงความเห็นว่า บุคคลนั้น ต้องทำในสิ่งที่ซึ่งเรียกว่า บทบาท หน้าที่ ซึ่งกำหนดไว้ควบคู่กับตำแหน่งที่บุคคลนั้น ได้รับและหมายรวมถึงหน้าที่หรือเงื่อนไข ที่ต้องกระทำหรือบรรดาสิทธิต่าง ๆ ที่ได้รับมาพร้อมกับตำแหน่ง แต่ละตำแหน่งที่เกี่ยวกับกับสิทธิและหน้าที่ของตำแหน่งอื่นที่เกี่ยวข้องภายในสังคมเดียวกัน

ส่วนประมวล รัตนวงศ์ (2519 : 12) ให้ความหมายว่าบทบาทหมายถึงพฤติกรรมที่เกิดขึ้น ตามเงื่อนไขและอำนาจหน้าที่ ต้องกระทำเมื่อบุคคลเข้ามาดำรงตำแหน่งหนึ่งตำแหน่งใด และพฤติกรรมดังกล่าวนั้นย่อมมีส่วนผูกพันกับความคิดเห็นของผู้ดำรงตำแหน่งเอง และความหวังของสังคมที่เห็นว่าบุคคลผู้ดำรงตำแหน่งนั้นควรจะทำ ซึ่งสอดคล้องกับความหมายของ ปรีชา หมอนทอง (2522 : 23) มีความเห็นว่า "บทบาทเป็นหน้าที่หรือเงื่อนไข และสิทธิ

ต่าง ๆ ซึ่งแต่ละคนที่อยู่ในตำแหน่งใด ๆ ต้องกระทำและหรือควรกระทำ โดยอาจเป็นหน้าที่หรือพันธะของตำแหน่งนั้น มีอยู่หรือพฤติกรรมของแต่ละคนที่อยู่ในตำแหน่งหรือฐานะนั้น ควรจะมีตามที่บุคลากรคาดหวังก็ได้และทองคุณ หงส์พันธ์ (2513 : 7) ให้ความหมายว่า "บทบาท หมายถึง กิจกรรมที่เกี่ยวกับการให้อำนาจหน้าที่ ความรับผิดชอบโดยตรง และการงานพิเศษที่ควรจะต้องทำ

สำหรับ พิตยา สุวรรณชฎ (2517 : 169) ได้ศึกษาเกี่ยวกับฐานะตำแหน่งและบทบาท ทางสังคมมนุษย์และสรุปได้ดังนี้

1. มีฐานะตำแหน่ง (Status) อยู่จริงในทุกสังคม และมีอยู่ก่อนที่ตัวบุคคลจะเข้าไปดำรงตำแหน่งนั้น
2. มีบทบาทที่ควรจะเป็น (Ought - to - be - role) ประจำอยู่ในแต่ละตำแหน่ง
3. วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ในสังคมนั้น ๆ เป็นส่วนหนึ่งซึ่งสำคัญในการกำหนดฐานะตำแหน่งและบทบาทที่ควรจะเป็น
4. การที่คนเราจะทราบถึงฐานะ ตำแหน่ง และบทบาทนั้น ได้มาจากสังคมกรรม (Socialization) ในสังคมนั้น ๆ
5. บทบาทที่ควรจะเป็นนั้น ไม่แน่นอนเสมอไปว่าจะเหมือนพฤติกรรมจริง ๆ ของคนที่ครองตำแหน่งนั้น เพราะพฤติกรรมจริง ๆ นั้น เป็นผลปฏิกิริยาของคนที่ครองฐานะตำแหน่งที่มีบทบาทที่ควรจะเป็น บุคคลสภาพของตนเองและบุคคลสภาพของผู้อื่นที่เข้ามาร่วมกันในพฤติกรรมและเครื่องกระตุ้น (Stimulus) ที่มีอยู่ในเวลาและสถานที่เกิดการติดต่อทางสังคม

กล่าวโดยสรุป บทบาทหมายถึงการกระทำที่เกี่ยวข้องกับอำนาจความรับผิดชอบ และการปฏิบัติตามตำแหน่ง หรือกิจกรรมพิเศษที่ได้กระทำ

บทบาทที่ปฏิบัติจริง Gordan (1963 : 357) ให้ความหมาย ของบทบาทที่ปฏิบัติจริงไว้ว่า "หมายถึงพฤติกรรมที่แต่ละบุคคลกระทำจริง ๆ ในการตอบสนองต่อข้อกำหนดต่าง ๆ ในตำแหน่งที่เขาดำรงอยู่ โดยปกติจะมีความแตกต่างกันในบทบาทที่ปฏิบัติจริงและแบบแผนการปฏิบัติระหว่างบุคคล " ความแตกต่างกันในบทบาทที่ปฏิบัติจริง ไม่ได้เนื่องมาจากความแตกต่างกันในหน้าที่ทางสังคมที่ปฏิบัติต่อ ๆ กันมาเท่านั้น แต่ยังเกิดจากสิ่งที่กลุ่มบุคคลกำหนดขึ้นไว้และการปฏิบัติของแต่ละบุคคล ถึงแม้ว่าจะเป็นคนกลุ่มเดียวกันก็แตกต่างกัน

นอกจากนี้ Mead (1950 : 270) ได้ให้แนวคิดไว้ว่า องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติจริงนั้น จะต้องประกอบด้วยความรู้จักตนเอง พฤติกรรมตามสถานการณ์ที่กำหนดให้ ภูมิหลังของการกระทำที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น ซึ่งใช้เป็นแบบอย่างเพื่อให้การกระทำเฉพาะอย่าง เป็นไปในแนวที่ต้องการ และการประเมินผลการกระทำตามบทบาทด้วยตนเองและ โดยบุคคลอื่น

สรุปแล้ว บทบาทที่ปฏิบัติจริง เป็นพฤติกรรมที่แสดงออกมาทั้งซึ่งพฤติกรรมที่แสดงออกมานั้น อาจจะเป็นพฤติกรรมรวมระหว่างความคาดหวังของผู้ดำรงตำแหน่งความคาดหวังขององค์กรและบุคคลอื่นก็ได้

2. การพัฒนาชนบท

2.1 ความหมายของการพัฒนาชนบท

หากจะพิจารณาความหมายของคำว่า "การพัฒนาชนบท" จากที่มาและการใช้ชื่อเรียกต่าง ๆ แล้วจะเห็นว่าคำนี้ประกอบด้วย คำ 2 คำ คือ พัฒนา กับชนบท ฉะนั้นเพื่อช่วยให้เข้าใจความหมายของการพัฒนาชนบทดีขึ้น จึงควรพิจารณาคำ 2 คำ นี้เสียก่อน

"พัฒนา" (Development) ตามความหมายในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2493 นั้น หมายถึง ความเจริญเติบโตหรือความก้าวหน้าและสัญญาสัญญาวิวัฒน์ (2515 : 18) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงในแนวทางที่ดีขึ้น

"ชนบท" (Rural) ได้มีผู้ให้ความหมายไว้หลายประการ ได้แก่ Nelson (1948 : 8) กล่าวว่า ชนบท หมายถึง ชุมชนที่มีอาชีพการเกษตรเป็นหลักและชุมชนจะมีขนาดเล็ก โดดเดี่ยว สภาพของสังคมจะเป็นไปอย่างง่าย ๆ ไม่มีเทคโนโลยีที่ซับซ้อน ปกรณ์ อังศุสิงห์ (2503 : 17) ได้กล่าวว่าชนบทคือชุมชนที่มีสิ่งแวดล้อมส่วนใหญ่เป็นทุ่งนาและป่าเขา พลเมืองแยกกันอยู่เป็นกลุ่ม ๆ เรียกว่า หมู่บ้าน และมีอาชีพทางเกษตรกรรม เป็นอาชีพหลัก

ดังนั้นเมื่อรวมคำทั้งสองเข้าด้วยกันคือ "พัฒนา" กับ "ชนบท" จึงสามารถที่จะให้ความหมายของคำว่า การพัฒนาชนบทได้ว่า หมายถึง การกระทำหรือกระบวนการที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชนชนบทในทางที่ดีขึ้น

นอกจากนี้ยังมีผู้ทรงคุณวุฒิ และหน่วยงานต่าง ๆ ได้ให้ความหมายของการพัฒนาชนบทไว้ดังนี้

สุวิทย์ ยี่งวรพันธ์ ได้ให้ความหมายของการพัฒนาชนบทว่า คือ การกระทำใด ๆ ก็ตามซึ่งจะนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงหรือส่งเสริมให้ชุมชนนั้น ๆ มีวิวัฒนาการดีขึ้น คือ เจริญทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (สุวิทย์ ยี่งวรพันธ์ 2512 : 52)

บุญเจือ ถิ่นนคร ได้ให้ความหมายของการพัฒนาชนบทไว้ว่าเป็น ความพยายามอย่างจริงจังและมีเหตุผลของประชาชนในชนบทที่จะลงมือปฏิบัติการใด ๆ ด้วยการร่วม

มีส่วนร่วมใจในอันที่จะก้าวไปสู่การดำรงชีวิตที่ดีกว่าในอนาคตและจะกระทำการเช่นนั้นไปเรื่อย ๆ โดยไม่หยุดยั้งจนพัฒนากลายเป็นวิถีชีวิตในการช่วยตนเอง เพื่อให้การดำรงชีวิตได้เป็นไปตามปกติสุขที่ปรารถนา (บุญเจือ ถิ่นนคร 2518 : 43-44)

จรรยา สุภาพ กล่าวถึงการพัฒนาชนบทว่าคือ กระบวนการที่มุ่งส่งเสริมความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น โดยความร่วมมืออย่างจริงจังของประชาชน เพื่อปรับปรุงสภาพเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม และการปกครองระบอบประชาธิปไตยของชุมชนนั้นให้เจริญยิ่งขึ้น (จรรยา สุภาพ 2521 : 70)

กระทรวงศึกษาธิการ (2521 : 1) ให้ความหมายของการพัฒนาชนบทว่าคือการยกระดับมาตรฐานการครองชีพและสุขภาพอนามัยของประชาชนให้สูงขึ้น ส่งเสริมรักษาไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของท้องถิ่นโดยร่วมมือกับประชาชนและหน่วยงานต่าง ๆ

โรแลนด์ แอล วอร์เรน (Roland L. Warren) (1963 : 6) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาชนบทว่า คือกระบวนการอย่างหนึ่งที่จะช่วยส่งเสริมราษฎร ในแต่ละชุมชนให้สามารถวิเคราะห์และสามารถเข้าใจปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายในชุมชนของตนเอง รวมทั้งมีอำนาจในการปกครองตนเอง ตลอดจนราษฎรทุกคนต้องมีความรับผิดชอบต่อชุมชนร่วมกัน

Peter Du Sautoy ได้กล่าวถึงทัศนะของ โจห์ บาล (Joh Badeau) ในทรรศนะของ โจห์ บาโด (Jon Badeau) (1962 : 122) ที่ให้ไว้ในการประชุมเรื่อง "การพัฒนาชุมชนและความเปลี่ยนแปลงของชาติ" ที่กรุงวอชิงตันในปี พ.ศ. 2501 กล่าวไว้ว่า "... การพัฒนาชุมชนเป็นโครงการ (program) ซึ่งช่วยให้ราษฎรในหมู่บ้านยื่นมือออกมารับเอาบริการต่าง ๆ ของรัฐบาล ซึ่งมีอยู่แล้วไปใช้ให้เป็นประโยชน์..." (Sautoy 1962:122)

การประชุมผู้เชี่ยวชาญซึ่งประชุมที่มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ เมื่อ พ.ศ.
 .2491 ได้ให้ความหมายของการพัฒนาชนบทไว้ว่า การพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการ
 (Movement) ที่มุ่งส่งเสริมความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้นโดยความร่วมมืออย่างจริงจังของ
 ประชาชนและควรจะเป็นความคิดริเริ่มของประชาชนเองด้วย แต่หากประชาชนไม่รู้จักริเริ่มก็
 ให้ใช้เทคนิค กระตุ้นเตือนให้เกิดความคิดริเริ่ม ทั้งนี้เพื่อให้กระบวนการนี้ได้รับการตอบ
 สนองจากประชาชนด้วยความกระตือรือร้นอย่างจริงจัง (Great Britain, Colonial
 Office 1985 : 2)

กรมพัฒนาชุมชน (2520 : 3) ให้ความหมายไว้ว่า การพัฒนาชุมชนคือ
 การพัฒนากำลังความคิด และความสามารถของบุคคลในการทำงานร่วมกันระหว่างเจ้าหน้าที่
 รัฐบาลกับประชาชน เพื่อปรับปรุงตนเองและชุมชนออกไปสู่ความเจริญทั้งในด้านเศรษฐกิจสังคม
 และการปกครอง

อาคม จันทสุนทร กล่าวว่า การพัฒนาชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนา
 สังคมการพัฒนาชุมชน คือการเปลี่ยนแปลงชุมชนให้ดีขึ้น เจริญขึ้น เป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างมี
 แผน และประชาชนในชุมชนนั้นได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของตนเองรวมทั้งมีการใช้
 ทรัพยากรทั้งที่มีอยู่ในชุมชนและที่ได้รับการสนับสนุนจากนอกชุมชน สำหรับการพัฒนาชนบทเป็น
 การพัฒนาชุมชนอย่างหนึ่ง แต่เป็นชุมชนที่อยู่ในชนบทซึ่งหมายถึงชุมชนที่อยู่นอกเขตเทศบาลซึ่ง
 ส่วนใหญ่คือชุมชนชานา การพัฒนาชนบทมุ่งที่จะปรับปรุงมาตรฐานการดำรงชีวิตของประชาชน
 ในชนบทให้สูงขึ้น เพราะโดยทั่วไปชาวชนบทจะมีมาตรฐานชีวิตต่ำกว่าชาวเมืองดังนั้นการกล่าว
 ถึงการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาชนบทจึงมีลักษณะการดำเนินงานในแนวเดียวกัน เพียงแต่การ
 พัฒนาชนบทจำกัดถึงการพัฒนาชุมชนที่เป็นชุมชนในชนบท (อาคม จันทสุนทร 2529 : 22)

องค์การพัฒนาระหว่างประเทศของสหรัฐ (Agency for
 International Development) ซึ่งมีชื่อย่อว่า เอไอดี (AID) ให้ความหมายการพัฒนาชุม

ชนว่า การพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการแห่งการกระทำทางสังคม ซึ่งราษฎรในชุมชนนั้น ๆ ร่วมกันวางแผนและลงมือกระทำการเอง กำหนดกลุ่มของคนและแต่ละบุคคลมีความต้องการอย่างไร และศักยภาพของชาวชนบทให้สามารถควบคุมสภาพแวดล้อมในชุมชนของตนและให้มีการกระจายผลประโยชน์อันเกิดจากการใช้ศักยภาพของเขาเหล่านั้นให้กว้างขวางและยุติธรรม" และได้วิเคราะห์ว่า จากความหมายดังกล่าวมีจุดสำคัญคือ (1) การพัฒนาชนบทเป็นการพัฒนาศักยภาพของประชาชนที่จะควบคุมสภาพแวดล้อมของตนเอง ซึ่งเป็นการพัฒนาทุกด้าน ทั้งทางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการเมืองในชนบท (2) เป็นกระบวนการที่ต้องกระทำอย่างต่อเนื่องโดยประชาชนเป็นผู้คิดริเริ่ม ตัดสินใจ และร่วมปฏิบัติ (3) เป็นการกระจายผลประโยชน์อันเกิดจากการพัฒนาเทคโนโลยีไปสู่ประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา

สนธิ สัมครการ (สนธิ สัมครการ 2524 : 12) ให้ความหมายของการพัฒนาชนบทว่า การพัฒนาชนบทได้แก่การนำความเปลี่ยนแปลงบางประการหรือหลายประการมาสู่ชนบทโดยผู้นำความเปลี่ยนแปลงปรารถนาที่จะให้ชาวชนบทได้รับประโยชน์จากการดำรงชีวิตแบบใหม่รวมถึงการใช้ประโยชน์จากวิชาการใหม่ ๆ เครื่องอำนวยความสะดวกสบายแบบใหม่ ๆ ในขนาดหรือระดับใกล้เคียงกับชาวเมืองได้รับอยู่

ณัฐพล ชันธไชย (ณัฐพล ชันธไชย 2527 : 15) กล่าวว่า "การพัฒนาชนบท คือ การปรับปรุงมาตรฐานความเป็นอยู่ของประชาชนผู้มีรายได้น้อยที่อาศัยอยู่ในชนบท และการทำให้กระบวนการพัฒนานั้นเป็นกระบวนการที่สามารถดำเนินการต่อไปได้ด้วยตนเอง"

โดยสรุปแล้วจะเห็นว่า ความหมายของการพัฒนาชนบทที่มีผู้ให้ทรรศนะต่าง ๆ นั้น มีความแตกต่างกันในข้อปลีกย่อยเท่านั้น แต่สาระสำคัญมีความคล้ายคลึงกันซึ่งพอจะสรุปได้ 3 ประการคือ

1. เป็นการสร้างความเจริญ
2. เป็นการส่งเสริมให้มีการริเริ่มและร่วมมือกันโดยประชาชน
3. มีการช่วยเหลือทางวิชาการจากเจ้าหน้าที่รัฐบาล

ด้วยสาระสำคัญทั้งสามนี้อาจจะพอสรุปได้ว่า การพัฒนาชนบทหมายถึง กระบวนการที่นำไปใช้เพื่อกระตุ้น หรือเร่งเร้าให้ประชาชนมีความคิดริเริ่ม ในการหาทาง ปรับปรุง และส่งเสริมความเจริญให้แก่ชุมชนในทุก ๆ ด้าน ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การศึกษา การเมือง การปกครอง และการสาธารณสุข ด้วยความร่วมมือและริเริ่ม ของประชาชนในชุมชนนั้นเอง โดยมีฝ่ายรัฐบาลเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือร่วมมือ สนับสนุน ส่งเสริมเท่าที่จำเป็นและตามความต้องการของประชาชนเท่านั้น

2.2 แนวคิดและหลักการพัฒนาชนบท

การพัฒนาชนบทนั้นอยู่บนพื้นฐานของแนวคิดและหลักการที่ปรารถนาให้มีการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ด้วยพลังของกลุ่มชนและการสนับสนุนจาก หน่วยงานของรัฐบาลหรือองค์การเอกชนตามจังหวัดที่เหมาะสม โดยมีแนวความคิดและหลักการ พอสรุปได้ดังนี้

และบทบาทในการพัฒนาชนบท คือ การพัฒนาชนบทโดยอำนาจความรับผิดชอบ รวมทั้งการปฏิบัติตามตำแหน่ง หรือเป็นการกระทำในลักษณะของกิจกรรมพิเศษก็ได้

2.2.1 แนวคิดในการพัฒนาชนบท

แนวคิดในการพัฒนาชนบท พอจำแนกออกได้ดังนี้ต่อไปนี้

1. การช่วยตนเอง การช่วยเหลือเพื่อให้สามารถช่วยตนเองได้กล่าวคือ ประชาชนในท้องถิ่นจะต้องคิดช่วยตนเองก่อนในการพัฒนาชุมชนหรือท้องถิ่นของตนทั้งในรูปแรงงาน วัสดุ และทรัพย์สินเพื่อพัฒนาท้องถิ่นของตน รัฐบาลจะให้การสนับสนุนทางวิชาการและเงินพอสมควร ถ้าหากเกินขีดความสามารถของประชาชนในท้องถิ่น
2. การพัฒนาชุมชนเป็นพัฒนาการชนบทสมบูรณ์แบบโดยที่ปัญหาสังคมชนบทมีขอบเขตกว้างขวาง และปัญหาหนึ่ง ๆ มักจะเชื่อมโยงไปยังปัญหาอื่น ๆ เสมอ ซึ่งไม่อาจแก้ไขได้ด้วยวิธีใดวิธีหนึ่ง หรือโดยหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งโดยเฉพาะ ดังนั้นจึงต้อง ดำเนินการแก้ไขโดยวิธีการต่าง ๆ กันและเข้าดำเนินการแก้ไขทุกด้านที่เกี่ยวข้องกับปัญหาพร้อมกันไปในรูปแบบของโครงการหรือแผนการดำเนินงานที่กำหนดไว้เพื่อการแก้ปัญหาดังกล่าว

3. การพัฒนาชนบทเป็นการดำเนินงานที่เริ่มจากท้องถิ่นชนบทโดยมีวัตถุประสงค์ที่สอดคล้องกับนโยบายพัฒนาประเทศ หมายความว่ากิจกรรมด้านการพัฒนาท้องถิ่นหรือชุมชนในชนบทจะได้รับการสนับสนุนให้ เป็นกำลังสำคัญและเป็นรากฐานที่ค้ำจุนนโยบายชาติ การสนับสนุนที่ได้รับก็คือ การสนับสนุนจากรัฐบาลในด้านวัสดุ และกำลังคน (พิรุฑ ไชยกุล 2522 : 25)

และจากที่มีผู้รู้ให้ทรรศนะเกี่ยวกับแนวความคิดในการพัฒนาชนบทไว้หลายท่าน ซึ่งสรุปแล้วแนวความคิดของการพัฒนาชนบทเป็นการมุ่ง ไปยังประชาชนเป็นเบื้องต้น เพราะพลังสำคัญที่จะบันดาลให้งานบรรลุผลสำเร็จนั้นอยู่ที่ประชาชน โดยยอมรับว่าชาวชนบทมีความสามารถและมีพลังซ่อนเร้นอยู่ พลังเหล่านี้หากนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์แก่ชุมชนก็จะสามารถทำให้เกิดความสำเร็จแก่ชุมชนนั้น ๆ ได้ ฉะนั้นการพัฒนาชนบทจึงมุ่งกระตุ้นส่งเสริมให้ประชาชนแต่ละคนหรือแต่ละกลุ่ม ได้รู้จักความสามารถของตน ช่วยตนเอง และเข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์ความเจริญให้แก่ท้องถิ่นโดยอาศัยความต้องการที่แท้จริงหรือความคิดริเริ่มของประชาชนนั่นเองเป็นหลักในการดำเนินงานเพื่อฝึกให้ เขาสามารถแก้ปัญหาด้วยตนเอง ตัดสินใจด้วยตนเองและปฏิบัติงานร่วมกันมีการประสานงานและประสมประสานกันทุกฝ่ายไม่ว่าจะเป็นรัฐบาลหรือเอกชนโดยใช้ทรัพยากรในชุมชนนั้น และยึดถือหลักประชาธิปไตยเป็นแนวสำคัญ อันเป็นการมุ่งพัฒนาให้เกิดความสมดุลย์กันทั้งด้านนามธรรมและรูปธรรม

2.2.2 หลักการพัฒนาชนบท

การพัฒนาชนบทเป็นเรื่องของแนวความคิด ทฤษฎีโดยตรงของการพัฒนาชนบทโดยเฉพาะยังไม่ปรากฏให้เห็นชัดเจน (สุเทพ เชาวลิขิต 2524 : 29) ดังนั้นการพัฒนาชนบทจึงเป็นเพียงหลักการเท่านั้น (จิรพรรณ กาญจนจิตรา 2520 : 1) และ อาคม จันทสุนทร (2529 : 22) ได้กล่าวว่า การพัฒนาชนบท เป็นการพัฒนาชุมชนอย่างหนึ่ง แต่เป็นชุมชนที่อยู่ในชนบท ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ดังนั้นหลักการพัฒนาชนบทจึงเป็นหลักการอันเดียวกันกับหลักการพัฒนาชุมชนโดยทั่ว ๆ ไป หากแต่จะแตกต่างกันในส่วนที่เป็นเป้าหมายต่าง ๆ เท่านั้น ทางองค์การสหประชาชาติได้กำหนดหลักการดังกล่าวไว้ 10 ประการคือ

1. ในการพัฒนาชนบทถือว่าบรรดากิจกรรมต่างๆ ในการพัฒนาชุมชนนั้น เพื่อชุมชน โครงการแรกในการที่จะดำเนินการนั้นจะต้องริเริ่มโครงการให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน
2. การพัฒนาชนบทเป็นการที่จะทำให้ความเป็นอยู่ในท้องถิ่น ในชนบทดีขึ้นเท่าเดิมที่เคยเป็นอยู่
3. การเปลี่ยนแปลงท่าทีและทัศนคติของประชาชนนั้นมีความสำคัญ เช่นเดียวกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านวัตถุ
4. มีวัตถุประสงค์มุ่งที่จะให้ประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมอย่างมากในกิจกรรมของชุมชนนั้น
5. การพัฒนาชนบทจะต้องยึดหลักที่จะใช้หลักการกระตุ้น ใช้วิธีการที่จะแสดงให้เห็นปรากฏแก่ผู้นำชุมชนในท้องถิ่น และฝึกอบรมบรรดาผู้นำชุมชนในท้องถิ่นไม่ว่าจะมีโครงการใดก็ตาม
6. ผู้ดำเนินงานพัฒนาชนบทจะต้องมีความเชื่อ ให้การยอมรับนับถือต่อบทบาทของสตรี และเยาวชนที่จะช่วยกันร่วมในโครงการ ซึ่งสตรีและเยาวชนก็เป็นกลุ่มผู้นำท้องถิ่น
7. โครงการช่วยเหลือตนเองของชุมชน ถ้าจะให้เกิดผลได้อย่างเต็มที่แล้ว จะต้องได้รับการช่วยเหลืออย่างจริงจังจากรัฐบาล
8. รัฐบาลจะต้องมีนโยบายแน่นอน มีการบริหารที่มีความเป็นระเบียบ โดยเฉพาะมีการบรรจุคนฝึกอบรมคน มีการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่น และในระดับชาติตลอดจนกระทั่งมีการวิจัยและประเมินผล เพื่อสำเร็จโดยส่วนรวมของงานพัฒนาชุมชน
9. ให้องค์การอาสาสมัคร องค์การเอกชน เข้าร่วมมีส่วนร่วมช่วยในงานพัฒนาชนบทด้วย
10. การพัฒนาชนบทนั้นจะต้องถือว่าความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและสังคมในระดับท้องถิ่นทั่ว ๆ ไป จะต้องมีความก้าวหน้าคู่ขนานกันไปกับความก้าวหน้า หรือการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในระดับชาติ

ส่วนกรมพัฒนาชุมชน (ม.ป.พ. : 1-2) ได้จากหลักการไว้ 4 ประการคือ

1. ปลุกฝังความเชื่อมั่นในการช่วยตนเองและการทำงานร่วมกัน แต่เดิมการช่วยเหลือประชาชน ฝ่ายรัฐบาลเป็นผู้หยิบยื่นให้ทำให้จนเกิดความเคยชินไม่มีการแข่งขันร่วมแรงร่วมใจกันอย่างจริงจัง ไม่มีการชี้แนวทางให้คนรู้จักร่วมมือกัน ประชาชนมีหน้าที่คอยรับความช่วยเหลือจากรัฐบาลแต่เพียงอย่างเดียว ขาดความคิดริเริ่ม จะต้องพยายาม ปลุกฝังความรู้สึกของคนให้เชื่อมั่นในการช่วยตนเองและการทำงานร่วมกันให้เกิดขึ้นในหมู่ประชาชน
2. ยึดการมีส่วนร่วมของประชาชน งานพัฒนาชนบทจะต้องยึดเอาการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นหลัก กล่าวคือ ต้องให้ประชาชนทราบ เข้าใจและร่วมในกิจกรรมนั้น ๆ ด้วยทั้งนี้ เพื่อให้เขาสำนึกว่า เป็นงานของเขาไม่ใช่งานของรัฐบาลแต่รัฐบาลเข้ามาช่วยในการ ดำเนินงานเท่านั้น
3. ใช้ทรัพยากรในท้องถิ่น ให้มากที่สุดงานพัฒนาชนบทเป็นงานที่ต้องพยายามใช้กำลังทรัพยากรของชาวบ้านหรือของประชาชนให้มากที่สุด ผลงานพัฒนาชนบทขั้นแรกควรจะเกิดจากการตัดแปลงแก้ไขและใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในหมู่บ้านให้ เป็นประโยชน์แล้วค่อยนำความช่วยเหลือจากภายนอกเข้าไปทีหลัง โดยตระหนักว่า พลังอันจะนำไปสู่ความสำเร็จในการพัฒนาหมู่บ้านนั้นหาอยู่ที่แห่งใดไม่ หากแต่อยู่ในหมู่บ้านนั่นเอง
4. รัฐบาลให้การสนับสนุนทางด้านวิชาการและวัสดุ การพัฒนาที่จะให้ผลดีที่สุดและถาวรที่สุด ควรเกิดจากความต้องการของชุมชนร่วมกัน ผสมผสานกับการสนับสนุนของรัฐ ในส่วนที่เกินขีดความสามารถของชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งรัฐบาลจะให้การสนับสนุนทางด้านวิชาการและวัสดุทั้งนี้จะต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่วางไว้

จากหลักการพัฒนาชนบททั้งหลายที่ได้กล่าวมาแล้วทั้งหมด อาจสรุปได้ว่าการพัฒนาชนบทเป็นกระบวนการที่พยายามที่จะเปลี่ยนแปลงแนวความคิดทัศนคติและพฤติกรรมของประชาชนในชุมชนให้ดีขึ้นกว่าเดิม โดยร่วมมือกันพัฒนาให้ชุมชนของตนเป็นชุมชนที่ดี และมีความรักชุมชนของตน ทั้งนี้เนื่องมาจากประเทศกำลังพัฒนามักจะมีปัญหาร่วมกันอยู่ คือปัญหาเรื่องการ

ศึกษา ปัญหาเรื่องสุขภาพอนามัย ปัญหาความยากจน เป็นต้น จึงต้องมีการพัฒนาและแก้ปัญหาต่าง ๆ ให้หมดสิ้นไป เป้าหมายที่การพัฒนาชนบทต้องการจะพัฒนาให้เจริญก็คือ การพัฒนาตัวบุคคล อันหมายถึงการกระทำใด ๆ ก็ตามที่ทำให้บุคคลมีสติปัญญาเฉลียวฉลาดขึ้น หรือทำให้คนเป็นคนที่มีความรู้ แม้ว่าการพัฒนาชนบทจะมุ่งเอาการพัฒนาคนเป็นประการสำคัญก็ตาม การพัฒนาทาง วัตถุก็มีความจำเป็นอยู่ไม่น้อยเหมือนกันเช่น การสร้างถนน โรงเรียน โรงพยาบาล เป็นต้น ซึ่งต้องพัฒนาพร้อมกันไปตามความจำเป็น แต่ถือเป็นเพียงผลพลอยได้จากการที่คนได้รับการพัฒนาแล้วจึงเกิดความคิดตัดสินใจในการที่ให้ได้มาซึ่งวัตถุที่ขาดแคลนอยู่นั้น

3. ปัญหาและความจำเป็นในการพัฒนาชนบทของไทย

ตลอดระยะเวลาในการพัฒนาประเทศที่ผ่านมา ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ระยะที่ 1-4 นั้น ผลปรากฏว่า การขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจนั้นไม่สม่ำเสมอทุกพื้นที่ ที่เกิดความเหลื่อมล้ำในฐานะรายได้ เขตชนบทและเขตเมืองของประเทศผลประโยชน์จากการพัฒนา มักจะตกอยู่ในเขตเมือง ในชนบทจริง ๆ นั้น ยังไม่ได้รับการแก้ไข ประชาชนในเขตชนบทยังต้องเผชิญกับสภาพปัญหาหลายอย่าง ดังเช่น จีวรพรรณ กาญจนจิตรา (2520 : 4) ได้กล่าวว่า ชนบทที่มีสภาพปัญหาที่สำคัญอยู่ 3 ประการคือ

1. ความยากจน ซึ่งหมายถึง การมีรายได้ต่ำ การว่างงาน และการมีสมาชิกในครอบครัวจำนวนมาก
2. ความไม่รู้ หมายถึง ความไม่รู้หนังสือ ความไม่รู้วิธีประกอบอาชีพ สมัยใหม่ และความไม่ทันต่อเหตุการณ์
3. ความเจ็บป่วย สุขภาพอนามัยไม่ดี

ชนิดา รักษาผลเมือง (2526 : 4) ได้กล่าวสอดคล้องกับ จีวรพรรณ กาญจนจิตรา ว่าสภาพปัญหาของชนบทนั้นประกอบด้วย ความยากจน ความไม่รู้ ความเจ็บป่วย และความเฉื่อยช้า และบุษรา โกมารกุล ณ นคร (2526 : 32) ได้กล่าวถึงสภาพปัญหาของชนบทที่

สอดคล้องกันอีกเช่นกันว่า ประกอบด้วยความยากจน ความไม่ประสบผลสำเร็จในการประกอบอาชีพและความเจ็บไข้ได้ป่วย

พจน์ บุญเรือง ได้ศึกษาปัญหาของประชาชนในด้านประชากรศาสตร์ว่าปัจจุบันนี้จะมีอัตราการเกิดลดลงอยู่ในระดับ 1.5 ต่อปี ก็ตามแต่ประชากรส่วนใหญ่โดยเฉพาะชาวชนบทที่ยังคงอยู่ในสภาพยากไร้ ต้องการศึกษา สุขภาพเสื่อมโทรม ขาดอาหารลักษณะความหิวแฉ่งเพราะไม่รู้จักกันและอาหารไม่ได้สัดส่วนขาดโอกาสในการศึกษาที่ต่อเนื่อง (พจน์ บุญเรือง 2528 : 76-78)

ไพรัตน์ เตชะรินทร์ (อ้างในสนามจิตร์ สุนทรทรัพย์ 2522 : 148-150) ได้ให้ความเห็นถึงความต้องการของประชาชนในชนบทไว้หลายประการ ด้วยกันคือ การมีงานทำหลังจากการทำนา การบริการด้านสาธารณสุข บ้านเรือนที่อยู่อาศัยและเครื่องนุ่งห่ม การขายสินค้าหรือผลผลิตในราคาที่เป็นธรรม การปรับปรุงความรู้ในอาชีพ การให้บุตรหลานได้รับการศึกษาและช่วยพ่อแม่ในการประกอบอาชีพ ซึ่งสรุปปัญหาความต้องการของประชาชนแยกออกได้ 4 ด้านคือ

1. ปัญหาเกี่ยวกับอาชีพและรายได้
2. ปัญหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม
3. ปัญหาเกี่ยวกับโรคภัยไข้เจ็บ
4. ปัญหาเกี่ยวกับการศึกษาและวัฒนธรรม

สุนิษฐา ธีระกุล (2520 : 53-55) ได้กล่าวถึงความต้องการของชุมชนในชนบทไว้ว่า

1. ต้องการปรับปรุงสุขภาพอนามัยของตนเองและของชุมชน เพื่อต้องการอยู่ดีมีสุข

ภาพสมบูรณ

2. ต้องการปรับปรุงมาตรฐานการครองชีพของครอบครัวให้มีฐานะทางเศรษฐกิจดีขึ้น เพื่อยกระดับการกินอยู่ให้สูงขึ้น มีการประกอบอาชีพที่มั่นคง
3. ต้องการรู้หนังสือ อ่านออกเขียนได้ สามารถติดตามข่าวสารการบ้านการเมือง สามารถเรียนรู้ต่อไปด้วยตนเอง และแสวงหาความสุขและความมั่งคั่งจากการอ่านหนังสือ
4. ต้องการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ทั้งต้องการพักผ่อนที่ถูกต้องและใช้เวลาว่างเพื่อเพิ่มพูนรายได้
5. ต้องการยกระดับรสนิยม เข้าถึงศิลปะ รู้จักตัดสินใจและวิเคราะห์คุณค่าความดีความงาม รู้จักใช้ประโยชน์จากสื่อสารมวลชนให้คุ้มค่า
6. ต้องการฝึกฝนความสามารถ และประสิทธิภาพในการใช้เครื่องจักรกลและเครื่องมือต่าง ๆ ที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันมากขึ้น
7. ต้องการดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรม ระเบียบประเพณีอันดีงามของชาติ และรักษาคุณสมบัติประจำชาติเดิมไว้ให้คงอยู่ตลอดไป
8. ต้องการปฏิบัติตนอย่างถูกต้องและปลอดภัยในฐานะที่เป็นพลเมืองดีของชาติในสังคมประชาธิปไตย

จักรกฤษณ์ นรนิติผดุงการ (2522 : 13-30) กล่าวถึงการกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำในการดำรงชีวิตอาศัยสภาพข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในชนบททุกวันนี้ โดยศึกษาจากลักษณะความเป็นอยู่ชนิดใด ระดับความพอใจของสังคมที่ไม่ต้องการเห็นครอบครัวของชาวชนบทไทยต่ำกว่านั้น และรวมทั้งการคำนวณประกอบกันจนสามารถกำหนดสิ่งที่สมควรกำหนดเป็นมาตรฐานขั้นต่ำของอาชีพได้ 4 มิติ ด้วยกันคือ

1. สิ่งจำเป็นแก่การดำรงชีพระดับพื้นฐาน ได้แก่ เสื้อผ้าและเครื่องนุ่งห่มที่พิกอาศัยที่เหมาะสม และเครื่องอุปโภคบริโภคที่จำเป็น
2. อาชีพและรายได้ ได้แก่การมีรายได้เพียงพอกับการลงทุนในการผลิตทั้งที่

เป็นรายได้ที่สร้างผลผลิตให้กับสังคม อาชีพและรายได้ที่จำเป็นในการครองชีพ

3. การมีความรู้และทักษะในการครองชีพ ได้แก่ การมีทักษะในการประกอบอาชีพ ความรู้ความเข้าใจในการติดต่อสื่อสาร การคิดคำนวณ

4. ภาวะการอนามัยส่วนบุคคล และสิ่งที่อยู่อาศัย ได้แก่ การมีความรู้ในการป้องกันรักษาสุขภาพ อนามัยของตนและคนในครอบครัว การมีความเข้าใจในสาธารณสุขขั้นมูลฐาน

สุชาติ ประสิทธิ์รัชสิษฐ์ (2529 : 12-13) กล่าวว่า ปัญหาที่สำคัญของประเทศไทยในปัจจุบันนี้คือ ความด้อยพัฒนาทางเศรษฐกิจสังคมการเมือง ทางด้านการแพทย์ การสาธารณสุข การพัฒนาการศึกษา การพัฒนาทางด้านการเกษตร การพัฒนาอุตสาหกรรม ซึ่งส่วนใหญ่เกิดขึ้นในชนบท ดังนั้นหากชนบทดี คือคนมีการศึกษา ผลผลิตของอาชีพสูง รายได้ดี สุขภาพแข็งแรง ก็ส่งผลให้พลเมืองดีตามไปด้วย คือ มีอาหารสมบูรณ์ การค้าขายคล่องตัว กำไรดี เศรษฐกิจของชาติดี ในทางตรงกันข้าม หากชาวชนบทเดือดร้อน ก็ส่งผลให้ชาวเมืองย่ำแย่ เศรษฐกิจของชาติตกต่ำ ฉะนั้นชะตากรรมของบ้านเมืองย่อมขึ้นอยู่กับชนบทเป็นส่วนสำคัญ (ด้านชาวหนู 2529 : 75)

แนวทางการพัฒนาประเทศ โดยเน้นการพัฒนาชนบทจึงเป็นเป้าหมายสำคัญของรัฐบาลมาโดยตลอด แต่การพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจจะเป็นด้วยหลักงานในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525 - 2529) การศึกษา การสาธารณสุข และการสร้างพื้นฐานและการพัฒนาชนบทในสังคมปัจจุบัน จึงได้ให้ความสำคัญในการพัฒนาทางด้านสังคมคือ จึงมีลักษณะผสมผสานมากขึ้น โดยเชื่อมโยงการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจไปพร้อม ๆ กับการพัฒนาทางด้านสังคม รวมทั้งการปรับปรุงสภาพแวดล้อมการอนุรักษ์ทรัพยากร และการพัฒนาบุคคล (ดิเรก ฤกษ์ห่วย 2526 : 27-30) และถ้าจะกล่าวได้ว่าประเทศใดก็ตามจะพัฒนาได้มากน้อยเพียงใด หรือด้อยพัฒนาก็นับอยู่กับการมีทรัพยากรมนุษย์หรือประชาชนของประเทศนั้นไว้คุณภาพเป็นคนล้ำหลังและส่งผลกระทบต่อความเจริญมั่นคงของประเทศ เนื่องจากประชาชนชาติโอกาสที่จะได้รับการศึกษา อบรมหรือเรียนรู้ กระบวนการดำเนินชีวิต การประกอบอาชีพที่ดีมี

ประสิทธิภาพและพัฒนาผลผลิตได้มากกว่าที่เคยเป็นอยู่ หากประชาชนเหล่านั้นได้มีโอกาสเรียนรู้ และได้รับการช่วยเหลือแนะนำอย่างถูกต้องแล้ว ก็ย่อมมีการพัฒนาขึ้นมาได้ (สัญญา สัญญาวิวัฒน์ 2514 : 19-82) ตัวแปรที่สำคัญที่สุดในกระบวนการพัฒนาอาจจะเป็นเรื่องของทรัพยากรมนุษย์ โดยเฉพาะในแง่คุณภาพทั้งนี้เพราะในการก่อให้เกิดผลผลิตทางเศรษฐกิจนั้น เราต้องนำ ทรัพยากรธรรมชาติมาผสมกับทรัพยากรมนุษย์โดยมีเทคโนโลยีเป็นตัวประสานโดยทั่วไป แล้ว ทรัพยากรธรรมชาติจะมีปริมาณและคุณภาพคงตัวการเพิ่มผลผลิตภาพ (Productivity) เป็น เกณฑ์สำคัญ และผลผลิตภาพในกรณีนี้จะขึ้นอยู่กับความสามารถของคนที่เกี่ยวข้องในสังคมนั้น ๆ ที่ ตันคิด ประดิษฐ์ และประยุกต์ความรู้ เทคโนโลยีให้เป็นประโยชน์ในการผลิต และ ความ สามารถนี้ ก็คือคุณภาพของทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งจะขึ้นอยู่กับการศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญที่สุด (ไพจิตร เอื้อทวีกุล 2522 : 236)

จากการศึกษาปัญหาและความต้องการของประชาชนในชนบทนั้นพบว่าปัญหาหรือความ ต้องการที่เกิดขึ้น ยังเป็นความต้องการหรือปัญหาขั้นพื้นฐาน หรือในขั้นต่ำซึ่งเป็นปัญหาที่เกิดขึ้น โดยทั่วไปในประเทศด้อยพัฒนาทั้งหลายอันได้แก่ ความจน ความไม่รู้ ความเจ็บไข้ได้ป่วย เมื่อ เป็นการแก้หรือลดปัญหาดังกล่าวข้างต้น บรรดาประเทศต่าง ๆ ได้เลือกใช้วิธี พัฒนาชนบท เป็นการเครื่องมือในการแก้ปัญหาของตน (จิรพรรณ กาญจนจิตรา 2520 : 15)

4. บทบาทในการพัฒนาชนบทของโรงเรียนมัธยมศึกษา

จากหลักการ ปัญหาความต้องการและความจำเป็นในการพัฒนาชนบทของไทยจะเห็น ว่า การที่จะทราบว่าการพัฒนาชนบทจะประสบผลสำเร็จหรือไม่นั้น สามารถดูได้จากผลที่ว่า สมาชิกในชุมชนนั้น ได้มีการรู้จักช่วยเหลือตนเอง สามารถเปลี่ยนทัศนคติและการปฏิบัติดั้งเดิม เพื่อรับเอารูปแบบใหม่ที่เหมาะสมกับสภาพการดำรงชีวิตได้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม ซึ่ง ปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาหรือไม่ ดังเช่นแบตเตน (Batten 1959 : 2) ผู้ เชี่ยวชาญการพัฒนาชุมชนของอังกฤษได้กล่าวไว้ว่า "...การพัฒนา นั้นหมายถึง การกระทำ เพื่อเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น (Change for the Better)"

ดังนั้น การที่จะเปลี่ยนแปลงชุมชนให้ดีขึ้นได้จะต้องอาศัยองค์ประกอบหลายประการ เช่น

การช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยกัน ทั้งในด้านบุคคลและสถานที่หรือสถาบันต่าง ๆ ที่มีทั่วไปทุกชุมชน ไม่ว่าจะเป็นชุมชนเล็กหรือใหญ่ ชุมชนใดร่วมมือให้ความช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยกันได้มาก ชุมชนนั้นก็มีความสุขและความเจริญก้าวหน้า ชุมชนใด ร่วมมือพึ่งพาอาศัยกันน้อย ชุมชนนั้นก็มีความมั่นคงปลอดภัยและความสงบสุขน้อย (สุวัฒน์ มุทษเมธา 2524 : 57)

สถาบันการศึกษาหรือโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในชุมชน นับว่าเป็นสถานที่ที่มีความพร้อมหลายประการที่จะสามารถเอื้ออำนวยประโยชน์หรือเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาชุมชนเพราะจากหลักการพัฒนาชุมชนประการหนึ่งของกรมพัฒนาชุมชน (2512 : 22) ก็ได้เห็นว่า "... ควรให้สถาบันที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์แทนที่จะไปสร้างหรือติดตั้งใหม่เสมอไป ข้อนี้มีความสำคัญมากสำหรับประเทศชาติหรือชุมชนที่ด้อยพัฒนา มีกำลังปัจจัยอันจำกัด..." ดังนั้น โรงเรียนมัธยมศึกษาในชนบทของกรมสามัญศึกษาจึงเป็นสถาบันหนึ่งในชุมชนชนบทที่ควรมีบทบาทในการพัฒนาชนบท แนวคิดใหม่ในการกระจายการศึกษาไปยังท้องถิ่นในปัจจุบันได้ พยายามให้โรงเรียนตระหนักว่า นอกจากหน้าที่หลัก 5 ประการของสถานการศึกษาคือ การถ่ายทอดวัฒนธรรมของสังคม การสร้างบูรณาการแก่สังคม การแนะนำส่งเสริมในการใช้นวัตกรรมต่าง ๆ (สุวัฒน์ มุทษเมธา 2523 : 5) แล้วโรงเรียนควรมีหน้าที่สำคัญต่อชุมชนด้วย ได้แก่

1. หาแนวทางหรือทิศทางให้แก่ชุมชน โรงเรียนต้องมีความรู้ ความเข้าใจเรื่องชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่พอสมควร ทั้งนี้เพื่อจะได้นำมาพิจารณาในการวางแผนในการให้การศึกษา เช่น การจัดหลักสูตร การจัดการเรียนการสอนและการจัดกิจกรรมต่างๆ เป็นต้น ให้นักเรียน นักศึกษา และประชาชนในทุกชุมชนนั้น เจริญก้าวหน้าไปตามแนวทางและทิศทางที่ต้องการ ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การอนามัย สุขาภิบาล ตลอดจนการใช้และการสงวนทรัพยากรของชุมชน

2. พัฒนาชุมชนให้เจริญก้าวหน้าต่อเนื่องกันไป การให้เป้าหมาย แนวทางและทิศทางแก่ชุมชนเพียงอย่างเดียวย่อมไม่สามารถที่จะทำให้ชุมชนเจริญก้าวหน้าไปตามที่ต้องการได้ โรงเรียนจะต้องใช้การพัฒนาชุมชนให้ต่อเนื่องกันไปด้วย

ในการพัฒนาชุมชนให้เจริญก้าวหน้าต่อเนื่องกันไป โรงเรียนจะต้อง.-

1. พัฒนาคณะ ในด้านบุคลิกภาพ วัฒนธรรม ความรู้ความสามารถ ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงและส่งเสริมทักษะในการประกอบอาชีพ ค่านิยม เจตคติ ตลอดจนวิถีชีวิตโดยทั่วไป
2. พัฒนากลุ่มคน ให้รู้จักดำรงชีวิตร่วมกันตามวิถีทางประชาธิปไตย ทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม - จัดเป็นกลุ่มต่าง ๆ ขึ้น ทั้งในการปกครอง การอาชีพ การแก้ไขปัญหาต่างๆ ของชุมชนและการดำรงชีวิตทั่วไปที่ต้องพิจารณาร่วมกัน
3. พัฒนาสิ่งแวดล้อม ทั้งสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมทางวัตถุและสิ่งแวดล้อมทางสังคม
4. พัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม
5. พัฒนาสุขภาพอนามัยและความเป็นอยู่ (สัปดาห์ มุททเมธา 2523 : 19-21)

จากกรอบนโยบายทั้งของรัฐบาลและระดับกระทรวงศึกษาธิการปัจจุบัน โรงเรียนมัธยมศึกษาในระดับอำเภอและตำบลที่อยู่ในชนบท ควรมีหน้าที่ดังนี้

1. โรงเรียนน่าจะเป็นศูนย์กลางหรือเป็นฐานกำลังที่จะแผ่แผ่ให้ประชาชนนอกระบบโรงเรียนได้มีโอกาสใช้ประโยชน์จากวัสดุอุปกรณ์และสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เช่น ห้องสมุด ที่อ่านหนังสือ โรงฝึกงาน สนามกีฬา หรือให้ครูอาจารย์ที่มีความรู้ได้สอนให้ประชาชนได้มีโอกาสพัฒนาความรู้และทักษะ เป็นการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องแต่โรงเรียนควรสร้างความพร้อมและพิจารณาขีดความสามารถ ของโรงเรียนก่อน แล้วจึงเปิดประตูรับบุคคลภายนอก

2. โรงเรียนน่าจะมีบทบาทในการประสานงานร่วมกับหน่วยงานเอกชนหรือหน่วยราชการในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะช่วยพัฒนาชุมชน เช่นการรักษา ขนบธรรมเนียม ประเพณี ศิลปดนตรี กีฬา วัฒนธรรมพื้นฐาน การทำมาหากิน และอื่น ๆ อันเป็นการส่งเสริมสร้างสรรค์และเป็นกิจกรรมที่มีตัวตน (เอกวิทย์ ณ ถลาง 2526 : บรรยาย)

นอกจากนี้ยังมีนักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวถึงบทบาทในการพัฒนาชนบทของโรงเรียนมัธยมศึกษาไว้หลายด้านได้แก่

เรื่อง เจริญชัย (2523 : 8) ได้กล่าวถึงบทบาทของโรงเรียนมัธยมศึกษาในด้านการพัฒนาชุมชนนั้นควรกระทำได้ 5 ด้านคือ

1. ด้านความรู้ทั่วไป
2. ด้านสุขภาพอนามัย
3. ด้านวัฒนธรรม
4. ด้านนันทนาการ
5. ด้านเผยแพร่ข่าวสาร

ซึ่งสอดคล้องกับ สุวัฒน์ มุทฺธเมธา (2524 : 5) ที่กล่าวถึงบทบาทของโรงเรียนในการพัฒนาชนบทว่า โรงเรียนมีบทบาทในการพัฒนาชนบทหลายด้านคือ

1. พัฒนาคนในด้านบุคลิกภาพ วัฒนธรรม ความรู้ ความสามารถ ปรับปรุงเปลี่ยนแปลง และส่งเสริมทักษะในการประกอบอาชีพ ค่านิยม เจตคติ ตลอดจนวิถีชีวิตโดยทั่ว ๆ ไป
2. พัฒนากลุ่มคนให้รู้จักดำรงชีวิตร่วมกันตามวิถีทางประชาธิปไตย ทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม จัดเป็นกลุ่มต่าง ๆ ขึ้น ทั้งในการปกครอง การอาชีพ การแก้ไข ปัญหาต่าง ๆ ของชุมชน และการดำรงชีวิตทั่ว ๆ ไป ที่ต้องพิจารณาร่วมกัน

3. พัฒนาสิ่งแวดล้อม ทั้งสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมทางวัตถุและสิ่งแวดล้อมทางสังคม
4. พัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม
5. พัฒนาสุขภาพอนามัยและความเป็นอยู่

นันทรักษ์ จันทร์หอม และสัณห์ อินทรประเสริฐ (2515 : 8) ได้กล่าวถึงหน้าที่ของโรงเรียนชุมชนไว้ในเอกสารการบรรยาย หมายเลข 3 ว่า หน้าที่ของโรงเรียนชุมชน นอกจากจะมีหน้าที่ตามที่กล่าวไว้ในหน้าที่ของโรงเรียนทั่วไป และหน้าที่ของโรงเรียนประถมศึกษาเข้ามาแล้ว ควรจะมีหน้าที่ดังต่อไปนี้คือ

1. มีหน้าที่สอนให้ประชาชนอ่านออกเขียนได้ รู้หลักการปฏิบัติตนในฐานะที่เป็นพลเมืองดี รู้หลักเศรษฐศาสตร์อันดีงามของสังคม
2. มีหน้าที่โดยตรงเกี่ยวกับการปรับปรุงชีวิตชนบท
3. ชุมชนทั้งหลายทั้งชนบทไปจนถึงในเมือง ต้องใช้โรงเรียนเป็นเครื่องมือปรับปรุงชีวิตของประชาชน
4. จัดหลักสูตรตามความต้องการของชุมชน และควรเปลี่ยนแปลงไปตามที่ชุมชนต้องการเสมอ
5. มีหน้าที่เป็นศูนย์กลางของผู้ใหญ่ และคนหนุ่มสาว ที่จะทำงานร่วมกัน เพื่อหาทางขจัดปัญหาต่าง ๆ ของชุมชน

สุจริต เพียรชอบ (2526 : 3) กล่าวว่า "ในโรงเรียนมัธยมศึกษาซึ่งเป็นสถาบันที่สามารถให้ความรู้เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจ และอาชีพแก่นักเรียนและประชาชนได้ ซึ่งนับว่าโรงเรียนมีส่วนช่วยอย่างมากในการพัฒนากำลังคนในระดับกลาง" ดังนั้นโรงเรียนมัธยมศึกษาจึงอาจมีบทบาทในการพัฒนาชนบทในด้านเศรษฐกิจได้ดังนี้

1. จัดสหกรณ์ร้านค้า
2. จัดตลาดนัดจำหน่ายผลผลิต
3. ติดต่อแหล่งจำหน่ายผลผลิตให้ประชาชน
4. ผลิต จัดหาหรือแนะนำแหล่งผลิตปุ๋ย เชื้อเห็ด พันธุ์ปลา
5. ให้ยืมวัสดุอุปกรณ์บางอย่างในการประกอบอาชีพ
6. จัดหน่วยสาธิตหรือบริการในโรงเรียนหรือนอกโรงเรียน เช่น บริการรักษาโรคสัตว์ ตอนสัตว์ (เรื่อง เจริญชัย 2524 : 8)

ในการพัฒนาด้านสังคมและวัฒนธรรมในชุมชน โรงเรียนสามารถทำได้โดยการเข้าไปสำรวจและศึกษาชุมชน เพื่อให้ทราบถึงสภาพความเป็นมา ขนบธรรมเนียมประเพณีและความ เป็นอยู่ให้เข้าใจเสียก่อน แล้วจึงดำเนินงานพัฒนาตามเป้าหมายของโรงเรียนและความ ต้องการของชุมชน ในการพัฒนาด้านสังคมและวัฒนธรรมโรงเรียนทำได้โดย

1. การร่วมมือในการส่งเสริมแนะนำกิจกรรมทางประเพณี วัฒนธรรม ทั้งใน และนอกโรงเรียน
2. สร้างค่านิยมที่ถูกต้องแก่เยาวชนและประชาชนในท้องถิ่น
3. เป็นตัวกลางประสานงานในความคิดริเริ่มพัฒนาสังคมในท้องถิ่น
4. การสอนจริยศึกษาต้องเน้นในการฝึกปฏิบัติและการกระทำที่เป็นนิสัยให้แก่ เด็ก (ทิพพร วรรณประภา 2525 : 41)

ปัจจุบันการที่ประเทศที่กำลังพัฒนาส่วนใหญ่ มีระบบการเมืองที่ไม่มั่นคงและมีการปกครองในรูปประชาธิปไตยกึ่งเผด็จการนั้น เพราะ "...คนส่วนใหญ่ในประเทศด้อยพัฒนา ยังมีความคิดความเชื่อที่ล้าหลัง ไม่สนใจการเมืองการปกครอง อันเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนา..." (วิทยากร เชียงกูร) 2516 : 47) จากอุปสรรคที่เป็นปัญหาทำให้ระบบการเมืองของประเทศ ต้องล้าหลังเช่นนี้ ครูจะเป็นผู้หนึ่งที่มีโอกาสจะแก้ไขปัญหานี้และควรจะพยายามชี้แนะให้

ประชาชนในท้องถิ่นของตน ได้รู้และเข้าใจระบบการเมืองการปกครองที่ถูกต้อง โดยพยายาม "...สอนให้ประชาชนหัดคิดอย่างเป็นเหตุเป็นผล เป็นวิทยาศาสตร์ ตลอดจนทำให้ประชาชนสนใจที่จะเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองตามระบอบประชาธิปไตย ..." (วิทยากร เชียงกูร 2516 : 47)

นอกจากนี้ ทินาพร วรรณประภา (2525 : 41) ได้เสนอวิธีการที่ครูจะสามารถแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนด้านการเมืองการปกครองไว้ดังนี้

1. เป็นผู้นำท้องถิ่นในด้านการแนะนำให้เข้าใจระบอบการปกครองประชาธิปไตย
2. สอดแทรกและเสริมสร้างนักเรียนให้รู้การปกครองในระบอบประชาธิปไตย
3. สอนกลไกในการทำงานและระเบียบบริหารราชการให้นักเรียนได้เรียนรู้
4. จัดกิจกรรมเสริมแก่เยาวชนในท้องถิ่นและประชาชนในเรื่องการปกครองระบอบประชาธิปไตย
5. ช่วยประสานงานระหว่างประชาชนกับหน่วยราชการ

การพัฒนาชุมชนด้านการและนันทนาการ เป็นหน้าที่สำคัญที่ปัจจุบันเป็นที่ยอมรับจากบุคลากรทุก ๆ ฝ่ายที่เห็นความสำคัญของการจัดโรงเรียนเพื่อเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาชุมชนและกำลังได้รับการปฏิบัติจากโรงเรียนส่วนมากในปัจจุบัน

สำหรับด้านนันทนาการ สามารถจัดกิจกรรมในการบริการชุมชนได้ ดังนี้

1. ให้ใช้สถานที่และอุปกรณ์ในการเล่นกีฬา
2. จัดสถานที่พักผ่อน สนามเด็กเล่น
3. ให้ใช้สถานที่ในการจัดงานต่าง ๆ
4. จัดดนตรีและการละเล่นร่วมกิจกรรมของท้องถิ่น

5. จัดอบรมการเล่นดนตรี ชับร้อง ฟ้อนรำและกีฬา (เรื่อง เจริญชัย
2524 : 9)

การพัฒนาชนบทด้านสาธารณสุขหรือสุขภาพอนามัยแก่ชุมชน เป็นสิ่งจำเป็นต่อชีวิต
ความเป็นอยู่อย่างยิ่ง โรงเรียนในชนบทมีครูที่มีความรู้ด้านการปฐมพยาบาลและสาธารณสุข
พื้นฐานอยู่บ้างพอที่จะช่วยเหลือพยาบาลในกรณีการเจ็บป่วยเล็ก ๆ น้อย ดังนั้นบทบาทของครูและ
โรงเรียนในชุมชนเกี่ยวกับการให้ความรู้ด้านสุขภาพและอนามัยควรจะปฏิบัติได้ดังนี้

1. ให้ความรู้พื้นฐานทางการศึกษาและสาธารณสุขที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต
2. ปลูกฝังค่านิยมและสุขนิสัยแก่นักเรียนในทางปฏิบัติที่จะนำไปเผยแพร่แก่ผู้
ปกครองได้ (ทิพาพร วรณประภา 2525 : 41)
3. บริการเอกสารและอุปกรณ์ในการวางแผนครอบครัว
4. บริการด้านการป้องกันโรคติดต่อ เช่น ปลูกฝี ฉีดวัคซีน
5. บริการด้านสุขภาพ เช่น จัดกิจกรรมนักเรียนอาสาสมัครในการปรับปรุง
และพัฒนาสุขภาพของชุมชน
6. บริการยาสามัญประจำบ้านและการปฐมพยาบาล (เรื่อง เจริญชัย
2524 : 8)

สำหรับบทบาทในการพัฒนาชนบท ด้านการอนุรักษ์ส่งเสริม ประวัติศาสตร์และ
ศิลปวัฒนธรรม โรงเรียนอาจทำได้โดย

1. ทำประวัติท้องถิ่น บุคคลสำคัญ ปุชนิยสถาน ประเพณี นิทานและเพลง
พื้นเมือง
2. จัดนิทรรศน์ นิทรรศการ ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น
3. จัดบริการอุปกรณ์ในวิธีต่าง ๆ

4. จัดกิจกรรมในเทศกาลต่าง ๆ ของท้องถิ่น (เรื่อง เจริญชัย 2524 : 9)

ทิพาวร วรธมประภา (2525 : 40) บทบาทของโรงเรียนในการพัฒนาชนบท ด้านการศึกษาเป็นบทบาทที่สำคัญบทบาทหนึ่ง เป็นบทบาทที่โรงเรียนมีความถนัดเป็นพิเศษเพราะการให้การศึกษาเป็นหน้าที่โดยตรงของผู้มีอาชีพครู ดังนั้นโรงเรียนสามารถทำการพัฒนาชนบทในด้านนี้ได้โดย การใช้ประโยชน์จากวัสดุอุปกรณ์และอาคารสถานที่ต่าง ๆ ที่โรงเรียนมีอยู่ โดยอาจมีบทบาทดังนี้

1. จัดการศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบโรงเรียนให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น
2. เป็นผู้ทำและกระตุ้นประชาชน ในท้องถิ่นให้เข้าใจและมองเห็นความสำคัญของการศึกษา
3. จัดโรงเรียนให้เป็นศูนย์กลางทางวิชาการของชุมชน และเปิดโอกาสให้ประชาชนมาใช้แหล่งวิชาการของโรงเรียน

จากแนวความคิดของนักการศึกษาทุกท่านที่กล่าวมานี้ จึงสรุปได้ว่า โรงเรียนมัธยมศึกษานอกจากจะมีบทบาทในด้านการเรียนการสอนนักเรียนแล้ว สำหรับโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในชนบท จะต้องมีความบทบาทในการพัฒนาชนบท ซึ่งจะต้องประกอบด้วย ความร่วมมือจากบุคลากรของโรงเรียนทุกฝ่ายจึงจะประสบความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ และบทบาทในการพัฒนา ชนบทดังกล่าวนี้ จะประกอบด้วยบทบาท

1. ด้านเศรษฐกิจ
2. ด้านสังคม ศีลธรรม และวัฒนธรรม
3. ด้านการปกครอง
4. ด้านอนามัย

5. ด้านการศึกษา

แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทย ตามแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520-2524) ได้เน้นการกระจายบริการสังคมไปสู่ชนบท โดยมุ่งเน้นในด้านการพัฒนาการศึกษา การพัฒนาด้านสาธารณสุข อาหารและโภชนาการ และการสังคม

เพื่อสนองนโยบายดังกล่าว กรมสามัญฯ ได้กำหนด โครงการโรงเรียนมัธยมเพื่อพัฒนาชนบทขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์ให้โรงเรียนมัธยมศึกษาระดับตำบลในชนบทมีบทบาทร่วมพัฒนาชนบทในท้องถิ่นที่โรงเรียนตั้งอยู่ โดยมีโรงเรียนในโครงการทั้งหมด 42 โรงเรียน (กรมสามัญศึกษา สำนักงานโครงการพิเศษ (สคค.) ม.ป.ป) ดำเนินการในปีงบประมาณ 2522 และสิ้นสุดโครงการในปีงบประมาณ 2527 โดยมีวัตถุประสงค์ให้โรงเรียนสามารถให้บริการด้านอาคารสถานที่ อุปกรณ์ และเป็นบริการชุมชน นอกเหนือจากหน้าที่หลักในด้าน การสอน และอบรมนักเรียน และสอนประชาชน นอกจากนี้ยังมีหน้าในการขจัดปัญหาของชาวชนบท โดยร่วมพัฒนาชนบทในท้องถิ่นที่โรงเรียนตั้งอยู่ ช่วยเหลือชุมชนชนบทให้ได้รับประโยชน์จากโรงเรียน เมื่อเป็นเช่นนี้โรงเรียนมัธยมศึกษาเพื่อพัฒนาชนบท จึงมีหน้าที่สำคัญดังนี้

1. สอนและอบรมนักเรียน โรงเรียนต้องจัดกิจกรรมในการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตรและแผนการศึกษาแห่งชาติทั้งนี้เพื่อ
 - 1.1 ให้เป็นพลเมืองดี
 - 1.2 ให้มีพื้นฐานทางวิชาการที่จะศึกษาต่อ
 - 1.3 ให้มีเจตคติ ลักษณะนิสัย ทักษะ ความรู้ความเข้าใจด้านอาชีพ
 - 1.4 ให้มีความรับผิดชอบในการพัฒนาชุมชน เริ่มด้วยกิจกรรมในการพัฒนา โรงเรียน บำรุงรักษาอาคาร บริเวณ ซ่อมแซม ครุภัณฑ์และอุปกรณ์ พัฒนาบ้านของตนเอง พัฒนาชุมชนอื่น ๆ เช่น พัฒนาที่สาธารณะ ได้แก่ วัด ถนน แหล่งน้ำ และสวนสาธารณะ

2. สอนประชาชนในด้านต่าง ๆ 4 ด้านคือ

2.1 ด้านความรู้ทั่วไปและอาชีพ ด้วยการร่วมมือกับหน่วยงานอื่น เช่น กรมการศึกษานอกโรงเรียน กรมพัฒนาชุมชน กรมอนามัย กรมส่งเสริมการเกษตรในการให้ความรู้ทั่วไปและอาชีพนี้ โรงเรียนต้องจัดกิจกรรม ดังนี้คือ จัดหน่วยแนะแนวเคลื่อนที่ ให้ความรู้เกี่ยวกับสาธารณสุขมูลฐาน ให้ความรู้เกี่ยวกับโภชนาการ และการถนอมอาหารให้ความรู้เกี่ยวกับศิลปะวัฒนธรรม เทคโนโลยีที่เหมาะสม การวางแผน ครอบครัว ความมั่นคงแห่งชาติ และการปกครอง อาชีพต่าง ๆ การจัดตั้งสหกรณ์ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ และสาธารณสุขสมบัติของชาติ

2.2 ปลูกฝังให้ประชาชนมีความรับผิดชอบต่อเยาวชนร่วมกับโรงเรียน ด้วยการร่วมมือกับสมาคมครู และผู้ปกครอง สมาคมศิษย์เก่า ฯลฯ และร่วมกับสถาบันต่าง ๆ เช่น วัด โรงพยาบาล

2.3 ปลูกฝังประชาชนให้เกิดความรับผิดชอบ ต่อชุมชน ด้วยการเชิญประชาชนร่วมในกิจกรรมพัฒนาชุมชนของโรงเรียน

2.4 สอนให้ประชาชนเป็นพลเมืองดี ด้วยการให้ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายที่ประชาชนควรทราบ ให้ข่าวสารของทางราชการส่งเสริมเผยแพร่พลเมืองดีตัวอย่าง โดยการแนะนำบุคคลตัวอย่าง และบุคคลที่ได้รับความสำเร็จในอาชีพต่าง ๆ

3. บริการชุมชน โรงเรียน ควรมีกิจกรรมบริการชุมชน 5 ประการคือ

3.1 ด้านความรู้ทั่วไป และอาชีพ ได้แก่ การจัดสหกรณ์ร้านค้า จัดตลาดนัดจำหน่ายผลผลิต ติดต่อแหล่งจำหน่ายผลผลิตให้ประชาชน การให้ยืมอุปกรณ์บางอย่างในการประกอบอาชีพ

3.2 ด้านสุขภาพอนามัย ด้านการให้บริการด้านโภชนาการ การป้องกันโรคติดต่อ การรักษาสุขอนามัยส่วนบุคคล บริการยาสามัญประจำบ้าน และการปฐมพยาบาล

3.3 ด้านวัฒนธรรม อนุรักษ์และส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น ด้วยการทำประวัติท้องถิ่น บุคคลสำคัญ ปูชนียสถาน ประเพณี นิทานและเพลงพื้นเมือง จัดพิพิธภัณฑ์ นิทรรศการ ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น จัดวงดนตรี และการเล่นพื้นเมืองรวมทั้งศิลปะ ประจำชาติ

จัดหาและบริหารอุปกรณ์ในการประกอบพิธีต่าง ๆ จัดกิจกรรมในเทศกาลต่าง ๆ ของท้องถิ่น

3.4 ด้านนันทนาการ ให้บริการในด้านการใช้สถานที่ของโรงเรียน และอุปกรณ์ในการเล่นกีฬา จัดสถานที่พักผ่อน ให้ใช้สถานที่ในการจัดกิจกรรมด้านนันทนาการต่าง ๆ ร่วมกับท้องถิ่น

3.5 เผยแพร่ข่าวสารด้วยการประชาสัมพันธ์ สร้างความเข้าใจโดยจัดทำป้ายประกาศ หรือเอกสาร ทั้งในและนอกโรงเรียน

จากแนวคิดและนโยบายในการพัฒนาชนบทของโรงเรียนมัธยมศึกษาดังกล่าว กรมสามัญศึกษา จึงได้ให้ความสำคัญในการดำเนินการให้โรงเรียนมัธยมศึกษา มีส่วนสำคัญในการพัฒนาชนบทมากขึ้น โดยได้กำหนดกรอบเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาชนบทดังนี้ (กองแผนงาน กรมสามัญศึกษา 2528 : 7-9)

1. การพัฒนาด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ การส่งเสริมสนับสนุนให้เด็กเรียนมีรายได้ระหว่างเรียน , การประกอบอาชีพการจัดร้านค้าสหกรณ์, การให้ความรู้หรือข่าวสารด้านอาชีพ
2. การพัฒนาด้านสังคมและชนบท ได้แก่ การพัฒนาและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม , การพัฒนาสาธารณสุขสมบัติของท้องถิ่น การเผยแพร่ความรู้ที่จำเป็นต่อการพัฒนาสังคมในชนบท
3. การพัฒนาด้านการปกครองระบอบประชาธิปไตย โดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข และความมั่นคงของชาติ ได้แก่ การร่วมมือหรือประสานงาน กับบุคคลหรือหน่วยงานอื่น เพื่อเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับประชาธิปไตยในชีวิตประจำวัน , การปลูกฝัง ประชาธิปไตยในโรงเรียน , การส่งเสริมการจัดตั้งสมาคม หรือชมรมต่าง ๆ ของโรงเรียนการส่งเสริมให้ประชาชนรู้จักการใช้สิทธิและหน้าที่ของตน
4. การพัฒนาด้านการกีฬา นันทนาการ และพลานามัย ได้แก่ การร่วมมือ กับหน่วยงานอื่น เพื่อส่งเสริมการกีฬา และนันทนาการของท้องถิ่น , การร่วมมือกับหน่วยงานอื่น เพื่อส่งเสริมสุขภาพ และพลานามัยของประชาชนในท้องถิ่น , การเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการใช้ยา, การจัดให้โรงเรียนเป็นศูนย์กลางกีฬาชุมชนและสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ

5. การพัฒนาด้านศาสนาและศีลธรรม ได้แก่ การร่วมมือกับชุมชนจัดกิจกรรมอันสำคัญทางศาสนา, การยกย่องส่งเสริมบุคคลที่มีคุณธรรมของท้องถิ่น , การส่งเสริมการปฏิบัติธรรมของชุมชน และการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับศาสนา
6. การพัฒนาด้านอนุรักษ์ส่งเสริมประเพณีศิลปวัฒนธรรมและศิลปวัฒนธรรม ได้แก่ การส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม และประเพณีท้องถิ่นการส่งเสริมการอนุรักษ์ประเพณีศิลปวัฒนธรรมและศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นการจัดนิทรรศการประวัติศาสตร์ของชุมชน และการร่วมมือกับบุคคลหรือหน่วยงานอื่น เพื่อเผยแพร่ความรู้ ด้านพัฒนาและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น
7. การพัฒนาการศึกษาตลอดชีวิต ได้แก่ การจัดห้องสมุด โรงเรียนเพื่อประชาชน การแนะนำข่าวสารเพื่อเพิ่มพูนประสบการณ์และความรู้แก่ชุมชน และการร่วมมือกับหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องเพื่อจัดตั้งที่อ่านหนังสือหรือห้องสมุดบริการประชาชนในท้องถิ่น

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ได้มีผู้ทำการวิจัยเกี่ยวกับบทบาทในการพัฒนาชนบทของโรงเรียนทั้งในระดับมัธยมศึกษา และระดับประถมศึกษาไว้หลายท่านได้แก่ จารุวรรณ วัฒนกุล (2526 : ง, 97) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ความคิดเห็นของครูมัธยมศึกษาระดับตำบลที่อยู่นอกโครงการโรงเรียนมัธยมศึกษาเพื่อพัฒนาชนบท เกี่ยวกับหน้าที่ของครูและโรงเรียนในการพัฒนาชนบท" พบว่าโรงเรียนควรมีบทบาทในการพัฒนาชนบททุกด้านในระดับสูง ซึ่งได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และวัฒนธรรม ด้านการศึกษา ด้านนันทนาการ ด้านสุขภาพ และอนามัย และด้านการเมืองและการปกครอง แต่ในการปฏิบัติ จริงนั้น ยังมีการปฏิบัติอยู่ในระดับต่ำทุกด้าน เนื่องจากมีปัญหาที่สำคัญได้แก่ ด้านงบประมาณ และบุคลากร ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของ สะอาด พงอินทร์ (2527 : 142-145) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "บทบาทในการพัฒนาชุมชนของครูโรงเรียนประถมศึกษาในโครงการเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทยากจน ตามการรับรู้ของครูและผู้บริหารการศึกษาในเขตการศึกษา 8" พบว่าครูควรมีบทบาทในการพัฒนาชนบทในด้านการศึกษา ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และวัฒนธรรม ด้านสาธารณสุข และการเมืองการปกครองในระดับมาก แต่ในด้านการปฏิบัติจริง อยู่ในระดับปานกลาง เพราะขาดงบประมาณ อุปกรณ์ที่เป็นเครื่องมือส่งเสริมและ บุคลากร และสอดคล้องกับผลการวิจัยของมานิจ จันโทริ (2528 : 156) ที่ได้ทำการวิจัยเรื่อง "บทบาทร่วมพัฒนาชุมชนของโรงเรียนมัธยมศึกษา ในจังหวัดร้อยเอ็ด" พบว่า ผู้บริหารโรงเรียน ครู และผู้ปกครองมีความเห็นว่า โรงเรียนควรมีบทบาทในการร่วมพัฒนาชุมชนในระดับกลางในด้านอนามัย ด้านศิลปกรรม และวัฒนธรรม ด้านนันทนาการ ด้านการศึกษา ส่วนในด้านบทบาทนั้นโรงเรียนมีบทบาทน้อย

เบอร์ตัน (Burton 12973 : 4596) ได้ศึกษาโครงการ บริการชุมชนของยุววิทยาลัย (Junior College) ในรัฐอลาบามา ปี ค.ศ. 1973 พบว่า วิทยาลัยมีโครงการที่จะบริการชุมชนอย่างต่อเนื่อง โดยได้รับความร่วมมือจากชุมชนเป็นอย่างดี ทั้งนี้เพราะชุมชนต้องการให้วิทยาลัยมีส่วนในการบริการชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ เอนล คินส์

หลุยส์ บรูซ (Elkins Louis Brace 1975 :10) ได้วิจัยเรื่อง "บทบาทของครูใหญ่ ประถมศึกษาในด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน" โดยใช้กลุ่มตัวอย่างเป็นประชาชน และครูโรงเรียนประถมศึกษา ในเขตตะวันตกตอนกลางของอเมริกา ได้สรุปผลการวิจัยพบว่า ครูและ ประชาชนต้องการให้ครูใหญ่ทำงานร่วมกับชุมชนเพื่อแก้ปัญหา สุขภาพอนามัย และ เสริมสร้างโปรแกรม นันทนาการของชุมชน มีส่วนเกี่ยวกับการปกครอง ท้องถิ่น การศาสนา และการ ศึกษาต่าง ๆ ของท้องถิ่น

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2525 : 73-74) ได้ทำการ ประเมินผลโครงการโรงเรียนมัธยมศึกษาเพื่อพัฒนาชนบทซึ่งเป็นการประเมินผลระยะครึ่งโครงการ โรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง เป็นโรงเรียนในโครงการทดลอง 14 โรงเรียนและเป็น โรงเรียนนอกโครงการ 14 โรงเรียน ผลของการประเมินผลด้านการจัดกิจกรรมพัฒนา ชุมชน พบว่าปริมาณและคุณภาพของกิจกรรมด้านพัฒนาชุมชนในระยะเริ่มแรกนั้น โรงเรียน ม.พ.ช. จัดได้ดีกว่าโรงเรียนนอกโครงการ ได้แก่ ด้านสุขภาพอนามัย ด้านวัฒนธรรม และด้านบริการ ช่างสาร ส่วนด้านความรู้ทั่วไป และอาชีพโรงเรียนนอกโครงการจัดได้ดีกว่าโรงเรียน ม.พ.ช. กิจกรรมที่ชุมชนพอใจมากที่สุดคือ กิจกรรม ด้านสุขภาพอนามัย ในด้านความร่วมมือของชุมชนต่อ กิจกรรมของโรงเรียนด้านพัฒนาชุมชนพบว่า ชุมชนของโรงเรียน ม.พ.ช. ให้ความร่วมมือดีกว่าชุมชนของโรงเรียนนอกโครงการส่วนกิจกรรมที่ชุมชนของโรงเรียน ม.พ.ช. ต้องการให้จัด เพิ่มมากที่สุด คือด้านความรู้ทั่วไปและอาชีพโดยเฉพาะกิจกรรมส่งเสริมการเกษตร ส่วน กิจกรรมด้านอื่นๆ นั้น มีความต้องการรองลงมาได้แก่ ด้านสุขภาพ อนามัย และวัฒนธรรม นอกจากนี้ยังพบว่าความต้องการของชุมชนในบางสิ่งเกินกำลังที่โรงเรียนจะจัดให้ได้สำหรับปัญหาในการดำเนินงาน ด้านกิจกรรมพัฒนาชุมชนของโรงเรียน ม.พ.ช. คือ ความไม่เข้าใจใน บทบาทหน้าที่โรงเรียนอย่างชัดเจน การขาดบุคลากรที่มีความรู้ในการพัฒนาชุมชนและวิชาชีพ

จากผลการวิจัยของจากรุวรรณ วัฒนกุล สะอาด จันทร์ฟอง มานิจ จันโทริ เบอร์ดัน บรูซ และคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ผู้วิจัยทั้งหมดได้พบผลการวิจัยที่สอดคล้องกันว่า โรงเรียน

เรียน ได้มีบทบาทในการพัฒนาชนบทในด้านการศึกษา ด้านศิลปกรรม และวัฒนธรรม ด้านเศรษฐกิจ ด้านสาธารณสุข ด้านนันทนาการ และด้านการเมืองการปกครอง ในระดับน้อยถึงปานกลาง ทั้งนี้เพราะโรงเรียน ได้มีปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญคือ ในด้านงบประมาณ ด้านวัสดุอุปกรณ์ ที่เป็นเครื่องมือและด้านบุคลากร

ส่วนในด้านชุมชนนั้นก็ได้รับความคาดหวัง และมีส่วนช่วยโรงเรียนมัธยมศึกษาในการพัฒนาชนบทหลายด้าน ดังได้มีผู้ทำการวิจัยไว้หลายท่านได้แก่ อิสลามวิทยาลัย (2521 : 33-35) ได้สำรวจความต้องการของประชาชน เพื่อใช้เป็นแนวทางก่อตั้งโรงเรียนชุมชนระดับมัธยมศึกษา ในปี พ.ศ. 2521 พบว่า ประชาชนในชุมชนสนับสนุนให้มีการก่อตั้งโรงเรียน และได้เสนอแนะว่าโรงเรียนการเปิดสอนวิชาชีวะต่าง ๆ เช่น ช่างยนต์ ช่างไม้ ช่างไฟฟ้า เย็บผ้า และอื่น ๆ ในส่วนที่เกี่ยวกับให้บริการของทางโรงเรียน ประชาชนมีความเห็นว่า โรงเรียนควรเป็นศูนย์กลางในการจัดงานรื่นเริงประจำปีตามประเพณี โรงเรียนควรให้บริการห้องสมุดแก่ประชาชนในวันเสาร์ และเปิดโอกาสในชุมชนมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบในโครงการต่าง ๆ ที่โรงเรียนจัดขึ้น จะเห็นได้ว่า อิสลามวิทยาลัย ได้พบว่า ประชาชนมีความต้องการได้มีส่วนในการพัฒนา ด้านเศรษฐกิจ ด้านนันทนาการ ด้านวัฒนธรรม และด้านการศึกษาแก่ชุมชน ส่วน สัจด์ มิตกิติ (2525 : 61-66) ได้ทำการศึกษา "การบริการชุมชนของโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษา ในจังหวัดเชียงราย" ในปี พ.ศ. 2525 พบว่า ประชาชนในชุมชนมีความต้องการให้โรงเรียนบริการชุมชนในด้านการศึกษา ด้านสังคมและวัฒนธรรม ด้านโภชนาการ และอนามัย และด้านกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนในระดับมาก สอดคล้องกับ บุญเลิศ นนทลือชา (2526 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ความมุ่งหวังของผู้นำท้องถิ่นเกี่ยวกับบทบาทของครูที่มีต่อชุมชนชนบท" โดยใช้กลุ่มตัวอย่างเป็นคณะกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน (ก.พ.ม.) คณะกรรมการสตรีประจำหมู่บ้าน (กพสม.) ผู้นำเยาวชนและกลุ่มครูในชุมชน ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ผู้นำท้องถิ่นมีความมุ่งหวังเกี่ยวกับบทบาทของครูที่มีต่อชุมชนชนบทในระดับสูงทุกด้าน ได้แก่ ด้านสังคมวัฒนธรรม ด้านเศรษฐกิจ และด้านการเมืองการปกครอง และขนาด แสบุ้งก้อน (2528 : 83-89) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "บทบาทที่เป็นจริงและบทบาทที่คาดหวังของโรงเรียนมัธยม

ศึกษาเพื่อพัฒนาชนบท กับชุมชนในทัศนะของผู้บริหาร ครู และผู้ปกครองในจังหวัดเลย" ผลการวิจัยพบว่า ทั้งผู้บริหาร ครู และผู้ปกครอง มีทัศนะในด้านความคาดหวังว่า โรงเรียนมัธยมศึกษาเพื่อพัฒนาชนบท การมีบทบาทในการพัฒนาชนบทด้านวัฒนธรรม ด้านการศึกษา ด้านอาชีพ ด้านอนามัย และด้านการปกครอง อยู่ในระดับมาก แต่บทบาทที่ได้ปฏิบัติจริงอยู่ในระดับปานกลาง

จากผลการวิจัยของ อิสลามวิทยาลัย สังัด มิตกิติ บุญเลิศ นนทลือชา และชมนาด แสนบุงก่อ จึงสรุปได้ว่า ชุมชนที่มีความต้องการและความคาดหวังในระดับสูงต่อบทบาทการพัฒนาชุมชนของโรงเรียนมัธยมศึกษาในด้านต่าง ๆ ได้แก่ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและวัฒนธรรม ด้านอนามัย ด้านนันทนาการ ด้านการเมือง การปกครอง และด้านการศึกษา

ส่วน วรรณดี ทองดี (2523 : ก-ข) ได้ทำการวิจัยเรื่อง " ศึกษาเปรียบเทียบถึงปัญหาและอุปสรรคในการทำงานของบุคลากรในโรงเรียน ม.พ.ช. รุ่นที่ 1 รุ่นที่ 2 และรุ่นที่ 3 เกี่ยวกับการใช้โรงเรียนเพื่อพัฒนาชุมชน" ผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนได้จัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาชุมชนในด้านขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมด้านการเกษตรและอาชีพอื่น ๆ ทางโรงเรียนได้รับความร่วมมือจากบุคลากรของโรงเรียน หน่วยงานของรัฐและเอกชนเป็นอย่างดี แสดงว่าการจัดกิจกรรมเหล่านี้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนเป็นอย่างดี ส่วนปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญได้แก่ ปัญหาด้านงบประมาณ การขาดอัตรากำลัง และการขาดวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้สนับสนุน และชวีช ทันโตภาส (2521 : 85-88) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "บทบาทของโรงเรียนชุมชนในประเทศไทย ต่อการพัฒนาชุมชน เขตการศึกษา 12 " พบว่า โรงเรียนมีส่วนช่วยในการพัฒนาชุมชนให้เจริญทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองเป็นอย่างดี ส่วน อุปสรรคที่สำคัญในการพัฒนาชุมชนของโรงเรียนชุมชนได้แก่ บุคลากรของโรงเรียนขาดความรู้ความเข้าใจในการดำเนินการ จำนวนบุคลากรมีน้อยไม่เพียงพอ และปัญหาการขาดแคลนงบประมาณสนับสนุน

จากผลการวิจัยของ วรรณดี ทองดี และชวีช ทันโตภาส สรุปได้ว่า การดำเนินการ

ในบทบาทการพัฒนาชนบทของโรงเรียน จะได้รับการสนับสนุนจากชุมชนเป็นอย่างดี เพราะสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน และโรงเรียนมีส่วนช่วยในการพัฒนาชุมชนในด้านต่าง ๆ เป็นอย่างดี แต่โรงเรียนเมื่ออุปสรรคที่สำคัญได้แก่ ในด้านงบประมาณ จำนวนบุคลากรไม่เพียงพอ และบุคลากรขาดความรู้ ความสามารถในด้านนี้

จากผลการวิจัยทั้งหมดที่ได้กล่าวมาแล้วนี้ ชุมชนต่าง ๆ มีความต้องการที่จะให้โรงเรียนซึ่งเป็นสถานศึกษาในชุมชน ได้มีบทบาทในการพัฒนาชุมชนในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านการเมือง การปกครองด้านกีฬาและพลานามัยด้านศาสนาและ ศิลปกรรม ด้านศิลปวัฒนธรรม และด้านการศึกษา ในขณะที่เดียวกันก็ได้มีผู้ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับบทบาทในการพัฒนาชุมชนหรือชนบทของสถานศึกษาต่าง ๆ ที่อยู่ในชุมชนนั้น ๆ ในด้านต่าง ๆ ที่แตกต่างกัน ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้ ส่วนหนึ่งผู้วิจัยได้อาศัยผลการวิจัยดังกล่าวมาแล้วนี้เป็นแนวทาง ดังนั้นผู้วิจัยจึงขอหยิบบทบาทในการพัฒนาชนบท ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและชนบท ด้านการปกครองระบอบประชาธิปไตย โดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข และความมั่นคงของชาติ ด้านกีฬา นันทนาการและ พละนาามัยด้านศาสนาและศิลปกรรม ด้านการอนุรักษ์ส่งเสริมประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรม และด้านการศึกษาตลอดชีวิต เป็นกรอบในการวิจัยครั้งนี้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย